

Boden-ANAN

medlemsblad för

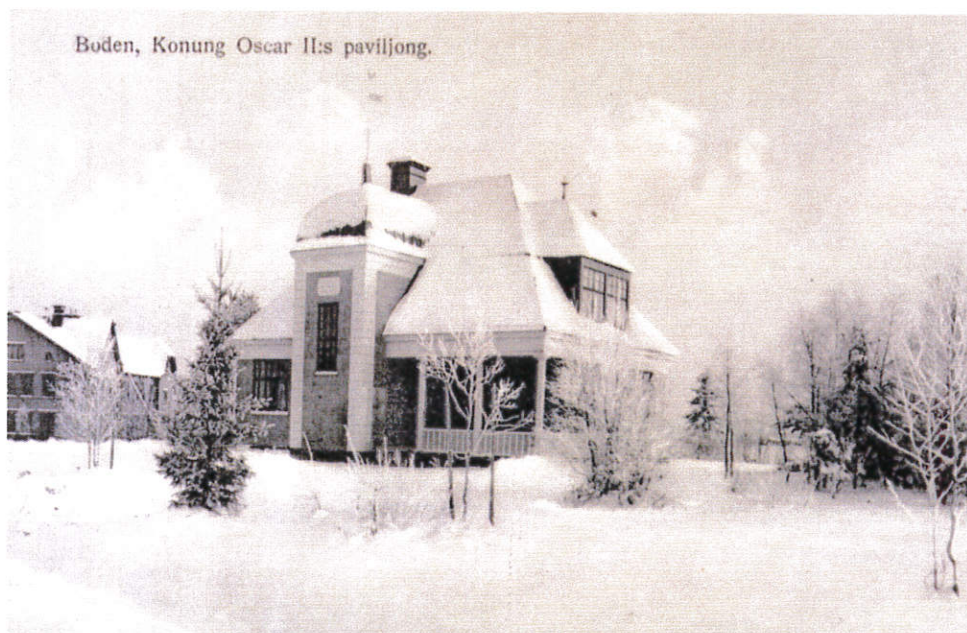
Boden
Överluleå
Forskar Förening

Nr 4

Årgång 18

Oktober 2009

Boden, Konung Oscar II:s paviljong.

BODEN.
Kyrkan.

Innehåll

- s.2 Föreningsinformation
Ordförande har ordet
- s.3 Julklappstips, Med-
lemsmöte, Besöksstati-
stik, Hjälp
- s.4 Ryska tsarens trupper
och ockupation 1809
- s.9 Lingonstället
- s.10 Altarskåpet i Nederlu-
leå kyrka
- s.11 Herrgårdsliv i Bod-
träskfors slutfasen i lä-
nets brukstid
- s.13 Utdrag ur Svenska
Turistföreningens tid-
skrift av år 1917,
Åminnes kungliga
mönsterjordbruk
- s.14 Antavla för Lars-
Göran Enström
Eila Fredriksson
- s.15 Nya medlemmar,
Adressändringar,
Grattis, Tack, God Jul

Bilaga: 2 korsord

Styrelse och övriga funktionärer för Boden Överluleå ForskarFörening

*medlem i Sveriges Släktforskarförbund

Föreningens adress: Boden Överluleå ForskarFörening Idrottsgatan 2 D, 961 64 BODEN

Plusgiro: 1 57 58 - 6

Tel till forskarrummet i Råbäcksgården: 0921 - 504 13, e-post: boff.boden@spray.se

Ordförande	Björn Fredriksson	Nipvägen 18	961 44	Boden	tel 0921 - 653 15
		e-post: bjorn.fredriksson@egonet.se			
V.ordförande	Tomas Johansson	Herkulesgatan 1 E	961 61	Boden	tel 0021 - 21 14 33
Sekreterare	Eivor Lind	Björknäsvägen 1 A	961 64	Boden	tel 0921 - 550 28
Kassör	Ulla-Britta Järnberg	Björkgatan 5	961 67	Boden	tel 0921 - 504 10
Ledamot	Lars Berg	Kusön 228	961 98	Boden	tel 0921 - 501 39
Styrelsesuppleanter	Berthill Munkestam	Rubinvägen 16	961 46	Boden	tel 0921 - 654 45
	Barbro Forsberg	Antilopvägen 11	961 68	Boden	tel 0921 - 196 15
Valberedning	Anna-Maria Persson	Karetvägen 24	961 42	Boden	tel 0921 - 533 33
	Ingmar Åkerstrand	S Bredåker 57	961 95	Boden	tel 0921 - 47 01 65
	Kåre Andersson	Alträsk 62	961 95	Boden	tel 0921 - 48 11 17
Revisorer	Carl-Lennart Persson	Karetvägen 24	961 42	Boden	tel 0921 - 533 33
	Anna Wedén	Strandplan 21	961 34	Boden	tel 070 - 341 30 31
Revisorsuppleanter	Catharina Källström	Drottninggatan 16 B	961 35	Boden	tel 0921 - 102 63
	Rickard Pahlsson	Kungsgatan 17	961 61	Boden	tel 0921 - 158 83
Redaktör för medlemsbladet:	Eila Fredriksson	Nipvägen 18	961 44	Boden	tel 0921 - 653 15
		e-post: eila.fredriksson@egonet.se			
Bildansvarig	Göte Sundberg	Pilotvägen 7	961 39	Boden	tel 0921 - 161 42

MEDLEMSAVGIFT, KODKORT och NYCKEL

Medlemsavgiften för år 2009 är 150 kronor.

Kodkort till ytterdörren och nyckel till kammaren finns att köpa i Råbäcksgården. Kodkort kostar 50 kronor och nyckel 100 kronor. För att köpa dessa fordras att du är medlem i föreningen. Kortet ger tillträde till lokalerna från kl. 07.00 till kl. 21.00 alla dagar i veckan. Nyckeln ger tillträde till kammaren, där vi förvarar våra samlingar.

Ta kontakt med någon i styrelsen om du är intresserad.

ADRESSÄNDRING

Om du ändrat adress, var vänlig meddela föreningen din nya. Vi får inte adressändringar från något register.

PLANERAD UTGIVNING

Boden-ANAN planeras komma ut:
vecka 7 - manusstopp 31 januari 2010
vecka 18 - manusstopp 18 april 2010

Ordförande har ordet

Föreningen fick för länge sedan ett antal fotoalbum i gåva, som innehåller foton och tidningsurklipp från 1960 - 1987. Det speglar Bodens historia under samma tid, sett med en tidningsjournalists ögon. Bästa sättet att bevara detta material till eftervärlden är att digitalisera dessa och arkivera originalhandlingarna. Vi har nu fått en duktig person, nämligen Göte Sundberg, som åtagit sig inskanning av dessa album, samt registrera arbetet i ett av oss inköpt utvecklingsbart diarie- och registerprogram. För att kunna genomföra detta har BÖFF inköpt skanner i A3-format.

Höstens kurser är nu i full gång, grundkurser onsdag och torsdag eftermiddag och kursen "Släktforska vidare före 1686" onsdag kväll. Vi har dessutom precis avslutat en grundläggande släktforskningskurs fredag förmiddag, med en grupp gymnasieelever på mellan 9 och 13 personer plus lärare. För att klara detta, har vi varit sex medhjälpare, Carina Schylander, Barbro Forsberg, Lars Berg, Anita Sjöqvist, Eila och jag. Att ha dessa sistingare har varit en stimulerande utmaning! Som det ser ut nu, så vill de återkomma till våren 2010 med sina examensarbeten i olika lokalhistoriska ämnen.

Hitintills är det bara en enda person som har anmält sitt intresse för den fortsatta renskrivningen av födda och vigda, så jag hoppas verkligen att det blir fler som ställer upp. Det finns en lista på pärmstödet, där du kan skriva upp dig!

Under det gångna året, runt om i landet, har arbetet med förbundsprojektet "Ge namn åt döda" pågått, så även hos oss. Sista december i år är slutdatum och till dess har vi levererat in från samtliga församlingar i Bodens kommun, samt Råneå för tiden 1901 - 1946. På Ssf:s riksstämma i Örebro 27 - 29 aug 2010, släpps den nya "Dödsboken 1901 - 2009". För Er som följer nättidningen RÖTTER, ser att allt inte hinns med, så fortsättning följer!

Under försommaren och hösten har en intressegrupp, där jag är föreningens representant, agerat på olika sätt för att rädda den så kallade radiobunkern från att raseras och fraktas bort. Radiobunkern med Bodens rundradio var först i etern i Sverige, den 3 juli 1921, med kung Gustav V närvarande. Således värd att bevara!

Har föreningen någon framtid? Det beror ytterst på Er! Lämna Ni namnförslag på sådana ni vidtalat, och tror på, till valberedningen? Namn på dessa ser ni ovan!

Björnvål

Julklapptips

1600-talets jordbrukslandskap	125:-
Beredskapsdagbok 1934 - 45	120:-
Berättelser från jaktmarkerna	120:-
Boden, Fästningen, Garnisonen, Samhället	150:-
Boden för länge sedan - men helt nyss	100:-
Boden, Skidans gamla huvudstad i norr	40:-
Bodens Ingenjörregementes historia	150:-
Boken om Svartbjörnsbyn under 600 år	220:-
Boken om Svartbyn, Byakistan berättar	275:-
Boken om Sävast	150:-
Buddbyn genom fyra sekler	85:-
Bygdeanteckningar kring Brobyn och Vibbyn	120:-
Byggnader på kulturområdet (häfte)	75:-
Bönder bryter bygd	40:-
Ebba Hedqvist, konstnär från Piteå	50:-
En underlig roman och andra berättelser	150:-
Fyra byar i Lule älvdal	150:-
Fänikorna	70:-
Fästningsstad i liv och utveckling	40:-
"Garnis"	75:-
Gransjö	120:-
Gumboda hed	220:-
Gårdarna vid älven, del 2	100:-
Har nordkalotten en framtid	50:-
Heden, gammal by med framtidsvy	100:-
I krigets spår 1809 - 2009, 200 år av ...	285:-
Jakter i Luledalens skogar	120:-
Jubileumsskrift, Bodens stad 1919 - 1943	200:-
Kusån - Byn som inte fanns	100:-
Kyrkorna i Överluleå ...	50:-
Lego-Stadga 1805 (häfte)	30:-
Minnen från linjen	50:-
Nederkalix sockens familjer 1539-1739	350:-
Nedre stadsdelen, Kungsgatan	60:-
Norrbottnens synliga historia (3 delar)	50:-/st
Nybyggarna i Norra Botten	55:-
Prästholmen & Killingholmen	40:-
Robert Schough	250:-
Råneå socken 1654 - 1954 (häftad)	150:-
Skatamark förr och nu	150:-
Skidan i norr och försvaret	50:-
Skidan, på längden och tvären	40:-
Smedsbyn, Minnen från en by	200:-
Sockenkarteverket, del 2 (pris för medl)	135:-
Strömkarl	75:-
Svartbäcken från år 1827 till nutid	150:-
Svea Hovrätts utredning 1685	30:-
Svenska indelningsverket (2 delar)	100:-
"Sån 't var livet" i Bodens fästning ...	250:-
Tillbakablickar i Sikenäs	300:-
Unbyn, en återblick	150:-
Upplevelse av Norrbotten	175:-
Vittjärv, En by i förvandling	100:-
Övre Norrlands historia, del I (inbunden)	150:-

Medlemsmöte

i Almska skolan

söndagen den 15 november kl 14.00

Berättare:

Kirsten Basma Eriksson

"Barndomsminnen som krigs-
barn från Kirkenes till
Degerbäcken"

På dagordningen:

Medlemsresa 2010

Medlemsavgift 2010

Stämma i Örebro 2010

Verksamhetsplan för 2010

Besökslotteri Fika

Välkommen!

Besöksstatistik

Den 28 augusti blev Anna-Lena Rutström i Boden lycklig vinnare till två trisslotter, för det var nämligen hon som blev den 56 000:e besökaren, som skrivit in sig i vår gästbok. Stort grattis och vi hoppas att det blev vinst också!

Öppet Hus med varm glögg

Under kyrkmarknaden i Boden håller vi öppet hus i forskarlokalen lördagen den 12 december mellan kl 10 - 16 och söndagen den 13 december mellan kl 11 - 16. Här har du tillfälle att forska, ställa frågor till hjälpsam personal, dricka ett glas varm glögg och köpa en julklapsbok.

Alla hälsas välkomna!

Hjälp!

I min familjs ägo har sedan åtminstone 50 år, funnits en skära. Den fanns i Harads under min uppväxt. Jag har övertagit den från mina föräldrar, okänt när och hur dom fått den. Jag har bara använt den sporadiskt, mest för att kapa potatisblasten i mitt lilla trädgårdsland. I somras råkade jag få syn på en text som var instansad i bladet, " G LENDHOLM SMEDSBYN" Jag antar att det är namnet på smeden som tillverkat den. Att smeden som smidde den fanns i Smedsbyn är ju helt logiskt.

Jag undrar därför om någon vet att berätta något om denne smed G Lendholm, när han levde och verkade m.m. Så att jag kan få ett hum om hur gammal min skära är.

Rune Isaksson

Svenskarnas sista strid

Ryska tsarens trupper och ockupation, Norra Sverige, 25 mars-17 november 1809, och dess påverkan av befolkningen

Tilsit-överenskommelsen

Det är nu 200 år sen, för Sveriges del, det hitintills sista kriget. Det började med att Frankrike och Napoleons krigsmakt ansågs oövervinnerlig, bortsett från att Storbritannien och engelska flottan inte lät sig erövrast. 1807 träffades TILSIT-överenskommelsen mellan Napoleon och ryska Tsaren Alexander om bojkott mot England. Krav ställdes på andra stater om att följa avtalet. Vår svenske kung Gustav IV Adolf (svåger med Tsaren) hyste en oförsonlig inställning gent emot Napoleon och ville ställa sig neutral.

Ultimatum mot Sverige, Finland angreps

17 februari 1808 ställdes ultimatum om lojalitet mot Sverige och 4 dgr. senare angreps Finland, som då var svenskt. Så var kriget igång, fästningen Sveaborg, slaget vid Jutas, Oravais och Virta bro, Döbeln, Lotta Svärd och den modiga soldaten Sven Dufva, har de flesta kommit i kontakt med. Vapenstillestånd inträdde 19/11 1808.

Svensk-Finska soldater på flykt

De svenska och finska soldaterna, uppgick till 12 500 man, av dessa knappt hälften krigsdugliga, resten låg sjuka, en del vid sina förband. De retirerade till Torneå och ner genom norrlandskusten. Det rädde brist på det mesta. Soldater och hästar störtade sjuka och uttröttade vid vägkanterna. Förläggningssmöjligheterna var miserabla, lokalbefolkningen blev tvingade att bistå vid inkvartering och med förnödenheter. Transporter fordrades av krigsattiraljer, fångar, foder till hästar, sjuka soldater omhändertogs, och dessa spred också smitta till lokalbefolkningen. I Torneåtrakten dog närmare 2 000 finska och svenska soldater.

Ryska trupper följer efter

Efter kom ryska trupper. Tsaren krävde underkastelse utifrån Tilsit-överenskommelsen.

Den ryska framryckningen gick långsamt, vårfloden efter en snörik vinter, lade hinder i vägen.

Gustav IV Adolf arresterades 13 mars 1809, och avsattes. Kapitulation förklarades 25 mars 1809 i Månsbyn Nederkalix och i mars befann sig dåvarande Västerbottens län från Torneå till Hörnefors, under rysk ockupation.

Den svenska lokalförvaltningen bestod av landshövdingen P. A. Stromberg, och tillförordnad P. A. Ekorn för norra länsdelen, samt kronofogden C. I. Boström och länsman H. Rudeberg. Den ryska krigsledningen krävde att lokalförvaltningen skulle stå till förfogande för att klara försörjningen av den ryska ockupationsarmén.

Det kan naturligtvis vara vanskligt att avgöra vilka följder enbart den ryska ockupationen fick på bygden. Området hade månaderna innan varit fullt av svenska och finska soldater på hemväg från kriget i Finland. Att utnyttja lokalbefolkningens resurser hade under århundranden varit det normala sättet att föda en armé, och att komplettera med transporter hemifrån. Den ryska arméns norm om att kriget skulle föda sig självt, lämnade till de enskilda befälarna att lösa problemen, allt eftersom de uppstod.

Luleå församling bestod av 53 byar med 663 skattebetalande hemman. Vi ska följa 5 av dessa byar, 4 av dem i nuvarande Bodens kommun. Det är 5 mindre byar med olika avstånd från kusten. I byarna finns hemmansägare, indelta soldater, inhyses, och hant-

verkare. Det är framför allt hemmansägarna som redovisas.

Byar	Antal gårdar	Avstånd till kustväg, mil	Skatt i tunnland/skälsland
Börjelslandet	12	0	23, 4sk
Buddbyn	11	3½	21, 5sk
Harads	18	8	26, 3sk
Svartlå	6	6 ¾	13, ½sk
Vittjärn	6	3 ¼	10, 5sk

Av de 53 gårdarna, ägs fyra (3 i Svartlå och en i Harads) av Baron S. G. Hermelin, och bebos av landbönder.

Ryska armén lämnade kvar folk i Torneå, Kalix, Luleå och Piteå, för att hålla ställningarna.

Lokalförvaltningen togs över, vissa svenska präster tilldelades särskilda ordnar för att samarbeta. Man ville inte ha gerillakrig, ville ge ett gott intryck på allmogen för att minska troheten till svenska kronan.

Kronofogden C. I. Boström och vice landshövding P. A. Ekorn fick utfärda order om skjutshästar, arbetare, och uttaxering av förnödenheter. I beställningarna ingick instruktion om ersättning, hur många dagar transporten förväntades ta, och när man förväntade sig resultat.

Proklamationer i kyrkorna

Proklamationer som skulle gå ut till folket lämnades också till lokalförvaltningen, med order om att de skulle uppläsa i kyrkorna. I den första proklamationen informeras om vad som kommer att utkrävas av ryssarna och att den kommer att kvitteras, även att folkets öde vilar på inbetalningens fullgörande. Man hotade också med att de som vägrade lyda order skulle dömas efter de hårdaste krigslagar. Befallningarna är hövliga men kompletteras med vad som händer om man är uppstudsig.

Ryssarna befäller att alla vapen ska lämnas till närmaste ryska befäl mot kvitto (för att kunna hämtas ut när fred slutits), detta för att man vill *"slippa onödiga misstankar och inte låta oskyldiga lida för andras brott"*. Spioneri, eller att hjälpa den svenska armén genom att lotsa deras fartyg, var straffet ovillkorligen avrättning på stället utan rättegång. Dessutom skulle hela hans by förvandlas till aska.

De ryska soldaterna

Ryska armén var sammansatt av livegna krigare, som hade armén som enda egentliga sysselsättning. Den obligatoriska tjänstgöringstiden var 25 år, och för den som var vid liv efter dessa väntade att bli omhändertagen i hem för veteraner eller att gå runt och tigga. Soldatyrket blev ärftligt, den ryska armén ägde soldatens söner, om han lyckades skaffa några. De fria

kosackerna var en speciell avdelning, som stred till häst.

Landägarna fick själva utse rekryten bland sina livegna, icke önskvärda, och annars uppstudsiga livegna gjorde man sig av med, och soldaten blev nu statens egendom. Ryska trupper ansågs vara Europas mest tåliga soldater. Karl X Gustav lät på sin tid göra en analys av ryssarnas kost, och tillskrev deras friskhet med den syrade mat som var en del i rysk matkultur. Diciplin och ovillkorlig lydnad, även hårda bestraffningar, att försaka all uns av lyx var soldatens vardag. De indelades i grupper, gick samman i matlag, *arteller*, där de samlade en del av sin kontantlön, och extrainkomster genom att sälja överskott av mjöl och bröd, och köpa kött och grönsaker för pengarna. De kunde tillreda mat under de mest primitiva förhållanden och använde också svamp som föda.

Bland de ryska soldater som befann sig i Nederluleå socken, tycks dock nöden varit stor, ryssarna hade problem med den långa transportvägen av proviant. Soldaten var dåligt klädd och sågs av svenska allmogen som en beklagansvärd och tård varelse. Diciplinen var stenhård, och soldaterna utsattes för grymma kroppsstraff, de behandlade också i huvudsak befolkningen väl, även om vissa undantag förekom. Allmogen verkar haft överseende för åtminstone en del stölder, som man ansåg framkallats av ren hunger. Befolkningen ansåg att soldaterna behandlades omänskligt av sin arméledning och ansåg att straff som utdelades var helt orimliga.

Ockupationens ekonomiska följder

Skjutsuttag

Då ryska armén skulle transportera trupper med material, ammunition, ved, livsmedel och andra förnödenheter förlitade man sig på allmogens hästar och vagnar. Bönderna skulle skjutsa 32 km per dag, då vagnarna var fullt lastade, 48 km utan last. Det gjordes en förteckning över hur många hästar de fanns att tillgå. Totalt i socknen 804 hästar.

Börjelslandet hade 14, Buddbyn 14, Harads 19, Svartlå 7, (varav 1 är oduglig), Vittjärn hade 6 hästar. Sammanlagt 60 hästar i våra byar. Hemmansägande bönder hade som regel var sin häst, vissa hade 2 eller fler, vilket var vanligast i inlandet. Svenska krigsmakten hade några månader tidigare gjort uttag av hästar, kanske inlandet hade större möjlighet att hinna gömma sina hästar för kronans män.

Ryska armén satte pris på allmogens skjutslega, flera gånger högre än vad svenska kronan betalat. Ersättning utgick endast för sträcka med last, körning från bostad till avreseplatsen betalades inte. För Harads och Svartlå som låg långt in i landet, var det en nackdel, en fördel att risken var mindre att bli inkallad p.g.a.

avståndet. Det var inte ovanligt att kronofogden Boström, som var mellanhand, fick order om att inom 1-3 dagar skaffa fram 200 hästar för transporter.

Bönderna var tvungna ställa upp med sina hästar, men kunde leja in folk för körsloarna. Efter en transport från Luleå till Nederkalix och Torneå, den 21 april fick en lista upprättas över vilka som skjutsat vad. 16 vagnslaster med ved, bröd och kläde hade kommit bort under transporten, och man ville få fram vilka de skyldiga var.

Från Vittjärv var samtliga 6 hästar, 9 från Buddbyn, 2 från Svartlå och 7 från Harads. Endast 5 av dessa 24 hästar kördes av ägarna. Övriga kördes av söner, eller drängar som kuskar. Av dessa var det 7, som i sin tur lejde bort körsloarna när de kommit halvvägs och 6 av kuskarna hade inte återvänt hem den 26 april när listan upprättades.

Skjutsar förekom ända till ockupationens slut i november. I längderna över obetalda skjutsar efter krigets slut, framgår att skjutsbönderna i genomsnitt skjutsat 27 mil var, utan betalning, detta framkörningssträckan oräknad. Vittjärvs bönder har i de flesta fall tvingats att skjutsa med samtliga 6 hästar. De övriga byarna har man alltid haft några hästar kvar i byn, som kunnat användas i de vanliga sysslorna. Det har inte gjorts någon uppskattning av hur många skjutsar som

verkligen betalades, då inte alltid detaljerade listor upprättats.

Utmätning

Hö och livsmedel

Den ryska armén kom vid ockupationen över de svenska magasinerna med proviantförråd, men de lyckades inte täcka arméns behov. Den 12 maj gick budkavlar ut i bygden, att varje hemman innan den 19 maj, ålagts leverera 8,5 kg hårt bröd (ej tunnbröd) 1,5 kg kött, (saltat endast om färskt saknades), c:a 1 liter brännvin för varje skälsland skatt. Folket gjorde av rädsla sitt bästa, men kravet var ouppnåeligt. De ryska ockupanterna insåg problemet och förstod vikten av proviant från annat håll.

Den 19 maj visade sig också vara ett omöjligt datum, av tabellen visas hur mycket byarna lyckades avvara fram till 14 juli. De kursiverade talen visar vad bönderna inte fått betalt för.

Där den obetalda summan överstiger summan för vad som levererats, kan den uppstått genom senare utskrivningar. För Buddbyn saknas uppgift, kanske för att handlingar kommit bort. För Svartlå kan bristande uppgifter bero på att tre av byns hemman var kronohemman under baron Hermelin, och deras klagomål förs fram efter kriget, tillsammans med Hermelins övriga hemman.

Byar	Begärt Leverans Brännvin, lit.			Begärt Leverans Bröd Mjöl, kg			Begärt Leverans Kött kg		
Börjelslandet	51	45	44	2 314	2 029	1930	771	709	723
Buddbyn	46	6	?	2 052	230	?	684	678	?
Harads	55	4	4	2 486	176	102	786	714	714
Svartlå	29	14	?	1 306	638	?	444	62	136
Vittjärv	22	0	-	1 007	161	165	336	164	253

Kursiverade siffror är den mängd byborna uppger sig inte fått betalt för efter krigets slut.

Börjelslandets bönder har lyckats bäst med att uppfylla kraven.

Buddbyn, klarade köttleveranserna bra, men hade rest av övrigt.

Harads, har de flesta enbart levererat kött.

Svartlå, skattebönderna enbart levererat kött, kronobönderna levererat allt utom kött.

Vittjärvs bönder, ungefär hälften av köttkvot, inget brännvin, och mycket lite bröd.

Tre bönder, en i Börjelslandet och två i Harads lyckades inte leverera någonting. En enda bonde lyckades fylla hela sin kvot, han var en av Hermelins kronobönder.

Särskilt uttag i september.

Förråden sinade åter i början av september, trots att soldaternas matranson varit minskad med 1/3.

Ryssarna krävde leverans av 300 tunnor korn, så mycket kött som möjligt, 20 kor och 50 - 60 får. Man ville också ha brännvin och lärft. Lokalförvaltningen gör en snabb koll om hur mycket som är möjligt leverera. Bönderna har inte hunnit skörda, men 200 tunnor korn kan uppbådas. Stor brist råder av kött och brännvin, men man lovar att inom 6 dagar samla in allt som efterfrågats i så stor mängd som är möjligt.

Alla byar var inte delaktiga i alla insamlingar, det kan bero på att lokalförvaltningen hade kunskap om var överskott fanns att ta. Harads och Svartlå kan ha ansetts ointressant p.g.a. den långa transportvägen och man var mån om att leverera varorna inom utsatt tid.

Börjelslandet levererar 4 kor och 12 tunnor korn.

Buddbyn	"	6	"	11	"	"
Vittjärv	"	3	"	6	"	"

Ryssarna hade gjort upp speciella priser på de olika varorna, som skulle betalas senast vid truppernas avtåg. Den ryska krigsmakten var inte bra på att betala det den fick. Förda längder pekar på att ryssarna inte betalade vare sig för spannmål, brännvin eller kött.

Hö - leveranser

Redan den 29 april kom leveranskrav från ryska krigsmakten till Luleås allmoge. Kravet var ca 17 ton hö. Budkavlar gick ut till folket, byamännen i Harads ålades leverera 1 658 kg hö.

De övriga, Börjelslandet 1 539 kg, Buddbyn 1 369 kg, Svartlå 867 kg, Vittjärn 672 kg. Detta "*til undvikande af rysk militarisk utmätning*". Höet skulle levereras till Persön eller till Gammelstad.

Det var svårt för bönderna att leverera enligt krav. Höförråden var på våren knappa. En del av djurbesättningarna hade fått slaktas till svenska kronans insamling, vilket gjorde att man trots allt hade något att ta av. Av summan 6 105 kg hö lyckades man leverera ungefär hälften. Inte alla fick betalt för höleveranserna heller. Av levererat 3 054 kg, blev minst 1 687 kg obetalt.

Arbete åt ryska krigsmakten

Utöver att skjutsa varor, kunde man också tvingas ställa upp med dagsverken. Den 27 aug. mottog lokalförvaltningen order från ryska armén att 150 man skulle utskrivas att arbeta med flottbro över Lule älv, vid Gäddvik. Två dagar senare skulle dessa 150 man, utrustade med egna yxor och mat för 10 dagar, inställa sig vid Gäddvik och börja arbeta klockan 05.30.

Dagsverken skulle ersättas med 24 skilling per dag och 32 för helgarbete. Lönen verkade aldrig ha utbetalts, eftersom många tar upp just dessa dagsverken då de meddelar krav på ryska kronan. Befolkningen påverkades, utöver det fysiska arbetet också genom att en del av virket hämtades från kyrkstallar, och enligt många från kyrkstugor som revs för att komma åt byggmaterial.

En annan form av arbete som krävdes var att ro soldater över Gäddvikssundet innan bron byggts. Andra fick agera vakter utanför ryska förråden för att hindra lokalbefolkningen från att stjäla tillbaka levererade varor. Svenskarna visste att det var en av de egna som ställdes till ansvar och som skulle straffas om något fattades i förråden.

Kronouppbörd (skattebetalning)

Den 9 september gavs order om att kronouppbörd skulle betalas mellan den 13 - 15 september. Den bestod av de vanliga skatter som befolkningen betalade till svenska staten, men som ryssarna enligt krigslagarna ansåg sig ha rätt att uppbära. Fredshandlingarna pågick och ryssarna ville gärna tillägna sig skattemedlen.

Valutan var problem, men beslut togs att både rysk och svensk valuta accepterades, valutan redovisades i skilda spalter i inbetalningslängderna. Den som betalade in allra mest skatt, i våra 5 byar, var ingenjör Montell i Harads, som bidrog med 12 riksdaler svenska mynt. Näst mest betalade Hans Jönsson i samma by, 11,5 riksdaler i ryska mynt. Elias Hansson kom upp i 3 riksdaler.

Kronouppbörden betalades av alla efter förmåga, inhyses, soldatänkor och andra. Inte mycket pengar, men nog så betungande för dem som tvingades till betalningen. Det var vanligare att folk i inlandet betalade med ryska rubel, trots att mycket liten del av utskrivna förnödenheter någonsin utbetalts av ryssarna. Vissa av dem, nämligen soldathustrurna i Svartlå betalade i rubel.

Bonden på hemman nr 4 i Svartlå, Nils Larsson, som inte levererat hö, brännvin eller bröd till ryssarna, men i kronoutlagan betalar in över 5,5 riksdaler i ryska mynt. Det kött han levererat har han inte fått betalt för, och den enda häst han har, är klassad som oduglig, så hans rubel kan knappast härledas till betalda skjutsar.

Det kan tyda på att det förekommit en direkt handel mellan lokalbefolkningen och de ryska soldaterna. Detta styrks av soldaternas matlagssystem, artellerna, som de ryska soldaterna var indelade i, att de med den egna kassan kunde göra inköp av födoämnen och kanske annat.

Inkvartering

Under ockupationen inkvarterades de ryska trupperna i möjligaste mån ståndsmässigt. De högre officerarna hos bygdens välbeställda, underofficerare hos bönder och de vanliga soldaterna i bybornas stugor, kyrkstugor, tält eller där plats fanns. Familjer tvingades flytta ut sedan soldater tagit upp allt utrymme.

Efter krigets slut när innevånarna upprättar förteckning över skador och förluster, är det mycket vanligt att inkvarteringsförluster rapporteras. Klagomål om kyrkstugorna handlar om sönderslagna fönster och skada på inredning, tapeter, spismur, farstudörr m.m. De som hyst soldater i egna hemmen tar också upp detta när förluster räknas upp. Lite petigt kan väl förluster för åtgång av stearinljus och nötning av sänglinne sägas vara. Kyrkstallar och tunga möbler har huggits upp till ved m.m.

Stulna persedlar

Efter fredsavtal och vid uttåget från socknen verkar soldater försett sig med persedlar, kläder, halsdukar, skor, vantar, kokkärl, möbler, verktyg, små metallföremål som snusdosor, nycklar, silverskedar och finger-

borgar. Små lätta saker som kunde värma i vinterkylan eller säljas för att ge tillskott i matlagets kassa.

En betydande mängd möbler anges ha försvunnit, mest troligt har de använts till ved, soldaterna har knappast släpat och dragit dem med sig. Det uppges enbart från våra 5 byar att 8 lass ved uppges som stulna. Vintern stod för dörren, när de ryska soldaterna drog vidare för att i tsarens tjänst delta i andra krig.

Man kan också fundera över ortsbornas ärlighet när förlusterna skulle uppges. Vissa kan mycket väl tagit tillfället i akt och brett på lite extra, i den händelse de skulle få någon ersättning. Byborna från inlandet har överlag en tendens att slå ihop kraven av skada typ, "*Genom inqvartering lidit skada i min stufva för minst 10 Rd*" Stugan som avses är sannolikt kyrkstugan.

Kustborna i Börjelslandet ger mer målande beskrivningar. Per Olofssons änka uppger skada av de ryska inkvarteringarna. Skadesummorna har jag uteslutit, men följande förluster uppges:

et fint lärftslakan
en randig kiortel
en kartuns halsduk
en bomullshalsduk
2 par ullstrumpor
en Caffepanna
en tobaksdosa, mässing
en kamb av mässing
en större sax
Summan 5 Rd 38 sk

Från Buddbyn rapporteras förlorat 3 hästar med tillhörande kärror och pulkor till ett värde av 120 Rd riksgäld. Vissa handlingar kan ha kommit bort, denna by har sannolikt haft även andra förluster, som obetalda skjutsar, leveranser eller påverkan på kyrkstugorna.

Klarade allmogen kraven?

Vissa bönder har inte levererat något bröd eller spannmål, andra mer än de avkrävt. Detta kan ha flera orsaker, bönder som hade överflöd levererade i syfte att tjäna pengar, eller tvingades de att leverera mer, eftersom andra inte fyllde sin kvot. Om detta kan endast spekuleras.

Den 13 juni sände landshövding Ekorn ett brev, betr. krigskontributionen, där han framhåller att kravet från ryska armén inte helt ännu uppfyllts, detta inte av olydnad hos folket, utan av den nöd som råder. Han erbjöd ryssarna att själv göra en kontroll hos folket i byarna. Kontributionen ställdes faktiskt in, dock en hel månad senare. Det kan kanske också härledas till att när isen släppt sitt grepp över Bottenviken, och landshövding Stromberg utverkat rätt för ryska båtar

att passera in på svenskt vatten kunde hjälp med proviant till armén tillgodoses, och kraven lättas just för stunden på den svenska allmogen.

Efter krigsslutet

Direkt när denna landsända fick besked om att fred slutit den 17 september, krävde landshövding Ekorn att all kronouppbörd skulle överlåtas till svenska staten. Detta krav har till viss del uppfyllts. Ryska mynt och holländska dukater till ett värde av 7 436 Rd samt 190 tunnor korn lämnades kvar av ryssarna i kronofogdens vård. Detta var dock endast en liten del av kronouppbörden.

Den 17 februari 1810 skickade Västerbottens landshövding Stromberg, till det kungliga majestätet, in de samlade uppgifterna på hur stora förluster länets befolkning lidit till följd av den ryska ockupationen. Enligt dessa uppgavs Luleå sockens förluster till 32 062 Rd 27 sk 8 r.

Nödhjälp från övriga landet

Redan i maj vädjade landshövdingen till kungen om hjälp med spannmål från det övriga landet. Hänvisade till att förhållandena i länet var mycket svåra, men nekades då, med motivering att man var rädd att varorna skulle hamna i fiendehänder.

Den 25 september efter kriget, yrkade man att slippa bevillingen (inkomstskatt), eftersom nöden var så stor. Denna gång fick man gehör för kraven. De av Västerbottens innevånare som hade lägre inkomst än 500 Rd befriades från skatt, medan den skrevs ner med en 1/3 för övriga. Man gav också ett räntefritt lån med 50 000 Rd. Lånet var amorteringsfritt 2 år, för att sen betalas tillbaka följande 3 år. Det användes främst för att köpa in spannmål och boskap till sockenborna.

Hur blev det sen?

Nöden hos allmogen var inte bara de stora uttag som skett, skjuts- och arbetsplikten ledde till att jordbruk, kolning, tjärbränning, skogsavverkning, jakten och fisket, inte kunde utföras i vanlig utsträckning, när både hästar och arbetsföra män var borta. Havsfisket hade helt fått inställas, eftersom ryssarna ville undvika samarbete med svenska armén, som låg utanför med sina båtar.

Det har inte gått att finna några uppgifter som belyser om folket i byarna och som lämnat uppgifter om olika förluster av skador, stölder, dagsverken, skjutsningar, och leveranser av förnödenheter, någonsin fick ersättning av ryska eller svenska staten. Den enda notering jag funnit om utbetalningar, finns i Aug. Nordströms bok "Luleåkultur", där han skriver att "*ersättning för de utgjorda skjutsningarna lät vänta på sig ända till 1815, då den utbetalades av landshövding P. A. Ekorn* (som även står uppförd bland de skjuts-

ÅTTANS VAXKAKA 2009

Lös ledorden och fyll i de sexbokstaviga orden medsols i vaxkakan. Pil markerar respektive ords början

- 1 *Vulpes vulpes*
- 2 *Kyska, sedesamma*
- 3 *Gör storpratare*
- 4 *Är Tosca och Salome*
- 5 *Tonstegar*
- 6 *Obelisk*
- 7 *Blir Dina stövlar på våråkern*
- 8 *Läran om ägg*
- 9 *Iskall eller värmekälla*
- 10 *Ljuda eller sågskiva*
- 11 *Hon kom till jorden i maj*
- 12 *Bakverk eller soffa*
- 13 *Kan vi vara även på ålderns höst*
- 14 *Pressa, trycka*
- 15 *Bastant*
- 16 *Han hette ursprungligen Dzjugasjvili*
- 17 *Lekman*
- 18 *Gör BBK på Arenan*
- 19 *Oftast i verkstadstaken*
- 20 *Högväxt växt*
- 21 *Vassleprodukt*
- 22 *Daltat*
- 23 *Kan Du få i händerna av hårt arbete*

God jul och lycka till önskar KA

1 A-G Går i "frack"
 1 I-L Udd
 1 N-O li
 2 A-C Om svar anhålles
 2 E-F Gore
 2 H-J Lag
 2 L-O Fågel
 3 A-C Uddlös
 3 E-I Maggrop
 3 K-M Behöver man båt ibland
 4 G-I Farfarsfar är en sådan
 4 K-O Kiswahili
 5 A-B En av tio
 5 D-J Objektivt
 5 N-O Konsumentombudsmannen
 6 A-F Bister
 6 H-K Ägnade sig åt danser från medeltiden och
 renässansen
 6 M-O Överhuvud
 7 A-D Bananrest
 7 F-H Sångröst
 7 J-M Ovan
 8 B-G Nattvardsbord
 8 I-O Gjorde Gunde Svahn
 9 C-F Del av bröd
 9 I-M Kota
 10 A-C Fotbeklädnad
 10 G-I Beatrice
 10 M-O Invokation
 11 A-J Gaddpinnar
 11 N-O Fortfarande
 12 A-B Antal
 12 D-E Förvirrad
 12 K-O Hittades
 13 B-C Itu
 13 E-G Gille
 13 I-L Tillverkas i Heden
 14 A-E Skinande
 14 G-H Komma åt
 14 K-O Navigera
 15 C-D Aktuell
 15 F-I Knyckte
 15 M-O Genre
 16 C-F Skrälla
 16 H-K Kräftdjur
 16 M-N Norpa
 17 A-F Astenisk
 17 I-J Rar
 17 L-M 2009
 18 A-C Bila
 18 E-O Var Truxa

A 1-7 Knöl
 A 9-12 Dryck
 A 14-18 Idrott
 B 1-3 Kyla
 B 5-8 Tordön
 B 10-14 Finns en engelsk i Boden
 B 17-18 Spira
 C 1-4 Gravilda
 C 6-11 Hönsfågel
 C 13-18 Speta
 D 5-9 Krydda
 D 11-12 Ävja
 D 14-17 Helgdag som firas
 E 1-6 En forntida germabmänniska
 E 8-14 Aspiration
 E 16-18 Nagel
 F 1-3 Agga
 F 5-9 Molnfritt
 F 15-18 Biografnamn
 G 3-5 Vart 4:e år
 G 7-8 Skratta
 G 10-15 Stenfigur
 H 2-7 Herkuliskt
 H 10-11 Ordade
 H 14-16 Vattendrag
 I 1-6 Tolag
 I 8-13 Är kyrkomusik
 I 15-18 Ställning
 J 1-2 Finns i mängder på Nordpolen
 J 5-9 Lurig
 J 16-18 Lungsjukdom
 K 3-4 Fart
 K 6-10 Tillstånd av inaktivitet med nedsatta
 livsfunktioner
 K 12-16 Smussla
 L 1-5 Gör detta, så öppnas det annars stängda röret!
 L 7-9 Ljuda
 L 11-14 Spri
 L 17-18 Knalle
 M 2-4 Exceptionellt
 M 6-10 Bål
 M 14-18 Parlera
 N 1-2 Körare
 N 4-6 Kuska
 N 10-12 Kamrat
 N 14-16 Kelim
 O 1-6 Anestesi
 O 8-15 Prägel
 O 17-18 Bönfalla

Lös Sverges minsta korsord! (Obs! Inga priser!)

1	2
3	

V 1 = Inte frisk
 L 1 = Litet hus
 L 2 = Däggdjur
 V 3 = Kattdjur

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O
1															
2															
3															
4															
5															
6															
7															
8															
9															
10															
11															
12															
13															
14															
15															
16															
17															
18															

Konstruktör: Eila Fredriksson

Lösningarna skall vara insända senast 31 januari 2010 till:

Inger Enberg Unbyn 291, 961 93 Boden

1:a pris 1 st penninglott

2:a pris 1 st trisslott

3:e pris 1 st trisslott

Likadana priser till "Vaxkakans" lösare!

Namn:

Adress:

Postadress:

Lös Sverges minsta korsord (OBS! Inga priser!)

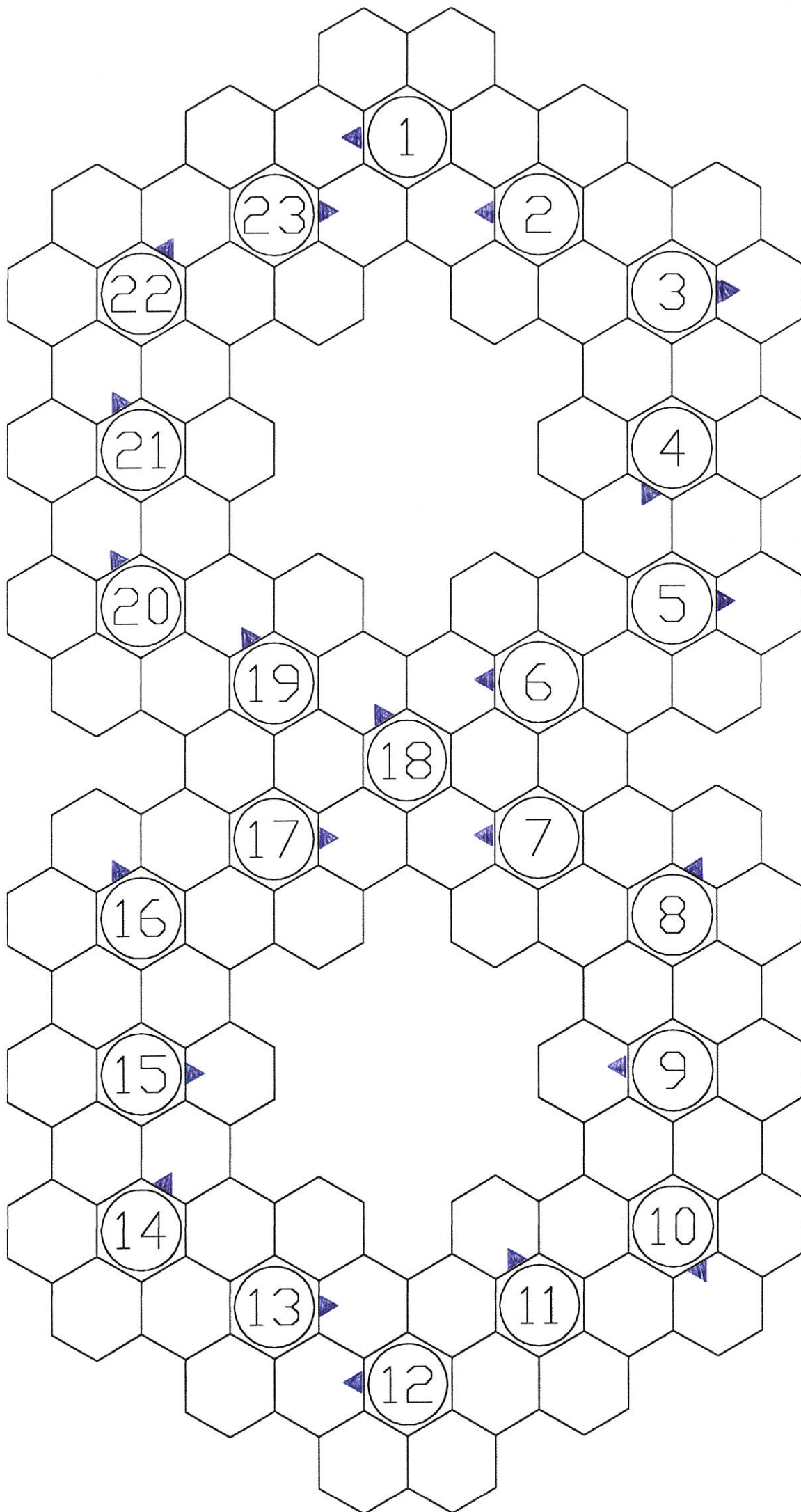
1	2
3	

V 1 = Inte frisk

L 1 = Litet hus

L 2 = Däggdjur

V 3 = Kattdjur

skyldige) med *22 skilling per skjuts*". Men eftersom ersättningsfrågorna i de flesta historieskrivningar helt förbigås, kan man ana att de flesta gick miste om ersättning för uppbörder, skjutsningar och dagsverken.

Befolkningsantalet minskade mellan 1805 - 1810, hur mycket som ockupationen var orsak till är svårt att fastställa. Statistiken berör 5 år och under den tiden drabbades bygden av missväxt, utflyttning, utskrivning av soldater, och underhåll av svenska soldater och dessutom de insatser som ryska ockupationen krävde. Många blev offer för fältsjukan, som fördes hit av både svenska och ryska armén, liksom andra sjukdomar. Hur många svenska och ryska soldater som avled har inte medräknats.

Fältsjukans offer blev under året 604 personer. Övriga sjukdomar samma år var en koppepidemi med 273 döda, under hösten avled 171 personer av rödsot och diarré. I våra byar drabbades Börjelslandet och Harads svårast. Siffrorna visar endast de som avled av sjukdomarna, och ingenting om hur många som insjuknat, men blivit friska.

Befolkningen har i hela socknen, enl. befolkningsstatistisk tabell, under denna tid blivit fattigare. Tabellen är indelad i 4 grupper *förmögna, behållna, fattiga och utfattiga*. Den visar att antal förmögna minskat från 38 till 8, behållna 1 101 till 1 042, fattiga från 993 till 1 146 och utfattiga från 60 till 364. Tiden gäller även här 1805 - 1810, och som i förra stycket kan många orsaker ligga till grund.

Trots alla bördor allmogen fått bära, tyder inget på att folket drevs från hus och hem. Ägarna i de 5 byarna

bodde år 1821 (enl. husförhörlängderna) kvar på sina gårdar. Endast ett undantag, Erik Ersson på hemman nr 5 i Harads, han hade upptagit ett nybygge i Åbacka, vilka var befriade från skatt i 35 år framöver. Av de 4 lantbönder var en inhyses, en var lantbonde i Forsnäset, en bodde kvar, den fjärde hittades inte igen.

I riksdagen framkom uppgifter om att boskapsstocken, i länet under kriget, troligen halverats på grund av utskrivningar och foderbrist. En annan ungefärlig uppskattning visar en ökning, vilket verkar osannolik. Dels för att hö och köttutmätningarna varit hårda, samt när det gäller hästarna de blivit mycket hårt körda, och även att stölder förekommit.

Enligt författaren, Ulrika Paulsson, som skrivit den B-uppsats år 1998, som till stor del ligger som underlag till min sammanställning, vill hon inte se det som att denna bygd, och de 5 byar hon studerat helt utarmats.

Genom den nödhjälp, som så småningom nådde fram, och genom att man för det mesta hade kvar sina hem och närstående, hämtade sig den sega befolkningen och livet gick vidare. Efter 1810-talet skedde i vår bygd en tämligen positiv utveckling.

Eivor Lind

Källor:

A. Nordberg	Luleå sockens historia
Ulrika Paulsson	"Att hålla sig väl med fienden"
B-uppsats 1998	Luleå tekn. Universitet
Kjell Lundholm	I krigets spår 1809 - 2009
Aug. Nordström	Luleåkultur
Östen Groth	Ur Norrbottens historia

Lingonstället

En vacker sensommardag var Sjöviks-Abraham, och hans inlånade dräng från Lillträsk, i färd med att skörda årets korn. Dagen innan hade två SJ-tjänstemän, med fruar, kommit till den närbelägna banvaktarstugan, för att fira en veckas semester. Under skördarbetet fick Abraham se de två finfruarna, på väg mot skogen, beväpnade med hinkar. Abraham anade att dom var på väg till "hans" lingonställe.

-Fortsätt med arbetet, sa han till drängen, medan jag uträttar ett ärende. Abraham gick också upp i skogen och där började han föra ett oherrans liv. Skrikande och svärande, började han springa i cirklar runt fruarna. Samtidigt höll han ett sånt avstånd att dom inte kunde se vem det var. Damerna blev förstås förskräckta och återvände med raska steg hem till sina gubbar.

Efter en stund kom herrarna upp till Abraham och

hans dräng, undrandes om dom hade sett eller hört något skumt från den närbelägna skogen.

-Vilken tid skulle det vara, undrade Abraham.

-Vid ettiden, sade en av herrarna, då kom fruarna hem i galopp.

-Nja, sa Abraham, den tiden låg vi hemma och vila middag. Men jag har hört, fortsatte han, att Anders Andersson (ett namn helt gripet ur luften) från Arvidsträsk just kommit hem från hospitalet, och han brukar ränna omkring i skogen och ställa till förtret. Och han är inte riktigt säker heller, man får passa sig lite när man möter honom! Men, inte vet jag!

Tidigt på morgonen, dagen därpå, stod det två kravattförsedda herrar, två ondulerade damer och fyra välfyllda trunkar och väntade på första bästa rälsbuss söderut. Lingonstället var räddat!

Altarskåpet i Nederluleå kyrka

av Albert Nordberg

Kyrkstaden i Nederluleå bär — som du kanske vet — namnet Luleå gamla stad (Gammelstad), därför att Luleå stad först anlades där av Gustaf II Adolf (1621). Gamla staden skiljer sig från andra städer genom sina flera hundra små stugor, kyrkstugorna, som kyrkfolket ifrån byarna i socknen bor i vid helgerna och nattvardsbarnen vid sin konfirmationsundervisning. Inget samhälle i Sverige är det likt. Det står inte med stora granna byggnader, men det väcker intresse genom sina ålderdomliga hus, gator och gränder. Det talar också högt om gammeldags fromma seder, som ännu lever.

Kyrkan själv är visserligen stor men enkel och anspråkslös till sitt yttre. Det är först då du kommer in, som du får en riktig uppfattning om dess härlighet och höga rymd. Det föremål därinne, som då främst och helt fångar din uppmärksamhet, är säkert det stora gyllene altarskåpet i koret. Om det inte är gudstjänst, går du fram till altarringen och betraktar närmare detta, som är så olik allt annat, som du sett. I dina ögon står kanske en fråga att läsa: "Varifrån och hur har detta kommit hit?"

Så frågade också jag, då jag som ung präst först kom till Nederluleå. Då berättade man för mig två olika gissningar. Den ena: Det var en gång ett skepp, som skulle föra altarskåpet till en förnämligare ort — vilken visste man inte. Men en svår storm drev skeppet ur dess kurs, och det var nära att gå under. Då lovade skepparen att skänka altarskåpet till närmaste kyrka, om han och hans besättning kom undan med livet. Så skedde, och klenoden hamnade här. Den andra: Altarskåpet är taget som byte i trettioåriga kriget. Från Tyskland tog ju svenskarna så många dyrbarheter. — Men vem förde det ända hit?

Jag visste inte, vad jag skulle tro. Kanske var ettdera sant. Men i bänklådan och skåpet i sakristian fanns det så många skrifter. Hade inte de något att berätta om denna sak? Och vårt land har andra arkiv och bibliotek, där man bl.a. förvarar vad som antecknats i forna tider om våra kyrkor och deras egendom. Jag fann en dag en gammal och märklig bok med allehanda anteckningar av fornforskaren Johannes Bureus. Han var släkt med hustrun till kyrkoherden i Luleå socken, magister Anders Petri Grubb, och på en forskningsresa år 1600 firade han julhögtiden här i prostgården. Det var ju nära 20 år, innan trettioåriga kriget började. Av det som Bureus antecknade om kyrkan syns det, att altarskåpet då redan fanns här. Han skrev därom, att altarskåpet var "mera kostbart än södra Uppsalatavlan i Domkyrkan", men att den icke hade "så dajeliga gjorda beläten".

Bureus kände också dess pris. "För altartavlan i Norðingrå gavs 300 marker men för den i Luleå är givet 900; de äro lika henne i Uppsala", meddelar han.

Altarskåpet är gjort i slutet av 1400-talet, vid samma tid, då Lulekyrkan byggdes. Det troliga är, att det då på förslag av ärkebiskopen Jakob Ulfsson har blivit inköpt för Lulekyrkans eget silver. Det fanns åtskilliga rika män i socknen på den tiden, de flesta s.k. birkarlar.

Det är inte så få kyrkor i Sverige, där altaret prydes av altarskåp med målade träsniderier. Få sådana är i alla fall så rika på bilder och lika konstfärdigt gjorda som det i Nederluleå kyrka. De altarskåp, som tillverkats av mästare i de nederländska städerna Bryssel och Antwerpen, anses ha det största konstvärdet. Altarskåpet i Nederluleå är gjort i Antwerpen, och mästarens märke, en hand, finns i skåpet.

I slutet av 1600-talet författade Luleå stads borgmästare Jakob Ruuth en beskrivning av vår kyrka. I den står om altarskåpet: "Därjämte visas denne kyrkas gamla hävd och förmån framför de andre kyrkorna här i landet (= länet) av den härlige, rare och mycket konstrike Altar-Tavlan, som där finnes, vilkens like i Sverige näppeligen finnas kan". Du får inte tro lika högt om altarskåpet, om du också är lika stolt över hembygden som denne bondson från Rutviks by i socknen. Det finns flera altarskåp i Sverige, som är lika värdefulla. Ja några är kanske ännu värdefullare. Du får nöja dig med att vårt altarskåp är *bland* de förnämsta.

Altarskåpet i Gammelstads kyrka

Du vill väl också höra något om altarskåpets innehåll. ... Själva altaret är murat av sten. Därpå står ett altarbord, en s.k. predella, av hopfogade ekplankor. På predellan är en bild av Kristus och apostlarna, målade i början av 1500-talet. Altarskåpet är 4½ meter högt och 3 meter brett. Det innehåller omkring 140 i trä skurna bilder. Alla bilderna utom de korsfästas är hållna i guld med mantelfoder, skärp, bräm m.m. i blå, grön eller röd färg. Altarskåpet är indelat i två våningar med fem mindre rum nertill och tre större ovanför. Ett luftigt och vackert spetsverk i trä pryder varje rums tak. Det kan tillslutas med fyra dörrar, som på utsidan har målningar i mörka färger, föreställande Jesus bön i

Getsemane. Det hålles stängt under passionstiden och öppnas åter på påskdagens morgon.

I skåpets stora mittparti nertill ser du konung Davids far Isai (Jesse) sitta lutad, sovande. Från honom går en gren ut. Denna delar sig i två grönskande grenar, som slingrar sig på var sin sida om korsfästelsescenen ovanför. I grenarnas slingor står profeter. Grenarna möts — liksom profetierna — i Jesusbarnets och jungfru Marias bild överst i skåpet. Jesus är ju "en ros utsprungen av Jesse rot och stam". Alla de sju övriga rummen framställer scener ur Frälsarens historia. I nedersta radens rum ser du till vänster herdarnas tillbedjan och frambärandet av Jesusbarnet i templet. Till höger har du de vice männens tillbedjan och omskärelsen.

Av de tre övre stora avdelningarna framställer den till vänster, hur Jesus bär sitt kors. Den i mitten skildrar korsfästelsen och den till höger nedtagandet från korset. Alla scenerna är så levande. Där Jesus bär korset, ser du hans ansikte blödande under törnekronan. Framför honom ligger Veronika som omtalas i legenden, på knä med svettduken mellan sina uppräckta händer. Hon har just torkat Frälsarens ansikte, och till sin häpnad glädje har hon till lön fått bilden av det älskade ansiktet på sin duk. Bakom ser du en man med hammaren och spikarna, så en hop människor och längst upp modern Maria under ett tungt dok, stödd av lärjungen Johannes. Samma dramatiska liv präglar

framställningen i hela skåpet. Om du ser efter, kan du säkert känna igen Maria och Johannes i de båda andra bilderna från korsfästelsen.

Altarskåpet är Nederluleå församlings dyrbaraste värdeföremål. Du kan förstå, hur ängsliga vi var, då det sista världskriget började med sitt förfärliga bombande. Många kyrkor förstördes. Tänk, om en dag en bomb skulle fällas över vår kyrka och spränga dess underbara stjärnvalv och förstöra altarskåpet. Kyrkorådet kände sitt ansvar. Kanske var det bäst, att altarskåpet flyttades söderut till någon för fiendens anfall mindre utsatt bygd än Norrbotten. Det var på tal, men det ville kyrkorådet icke alls vara med om. Helst ville vi icke röra det. Församlingen byggde då ett skyddsrum av betong i det massiva klocktornet med väggar av gråsten och beredde sig att i nödfall flytta det dit. Men detta hade väl knappast kunnat ske utan att skada det. En gammal skrift berättar, att det måst rubbas förr en gång. Detta hade tillgått så, att "ljungelden varit i kyrkan och tornet, som varit därpå, uppbrunnit. Då hava de rivit neder en del av tavlan och således det något illa farit".

Här liksom i hela vårt land kan vi inte vara nog tacksamma mot Gud för att våra hem och vår kyrka undgick krigets förödelse.

Avskrift ur "Norrbotten. Läsebok om vår hembygd."
av Yngve Åström. Utgiven 1951

Herrgårdsliv i Bodträskfors slutfasen i länets brukstid

- Visst var det mycket arbete och visst var dagarna långa, men nog var det ändå mycket roligare och gemytligare då än nu. Många kronor i månaden hade man inte som ung piga på herrgården och fritiden var det klenst beställt med, men man trivdes ändå och stannade kvar. Det gjorde för resten de andra pigorna också. Till en del berodde det kanske på att man var ung, tyckte det var roligt att arbeta och hade ett levande intresse för att lära, men mest ändå kanske på att förhållandet herrskap och tjänstefolk emellan då var något annat än det nu tycks vara. Herrn och frun i huset var helst som föräldrar för oss unga flickor och man förstod fort, att de tillrättavisningar man fick i regel var förtjänta och inte illa menade.

Fru Klara Rönqvist-Nilsson. Bodträskfors, ler gott när hon påminner sig ungdomsdagarna på herrgården där. Visserligen hann hon inte vara med om de verkliga stordagarna i herrgårdens historia, men de år hon "tjänade" där var livliga nog. Den sista fasen av brukslivet i Norrbotten har hon upplevat.

- Jag var 14 år gammal när jag 1904 kom till herrgården i Bodträskfors, där förvaltare Emil Rutberg och hans fru Hildur residerade, berättar hon. Tillgångarna där

hemma var små – vi bodde i en gård uppöver Bodträskån och jag var äldst i en syskonskara på tio. Nu skulle jag läsa för prästen i Harads och min far hade då ordnat så att jag fick bo på herrgården i Bodträskfors mot att jag arbetade där som piga. Det hette faktiskt så den tiden!

50 öre till prästen

Det var vanligt den tiden att prästen fick en slant efter råd och lägenhet av läsbarnen och en sådan hade också fru Rönqvist-Nilsson med sig:

- Jag hade fått en femtioöring med hemifrån för att lämna till prästen, berättar hon. Slanten lämnades inte över genast och i min barnsliga enfald kom jag att tänka på, att det var onödigt att han fick alltsammans. Det blev därför "gotta" för 15 öre. Så frågade mig förvaltare Rutberg en vacker dag om jag fått några pengar med mig hemifrån till prästen. Jag erkände då att jag förbrukat en del av pengarna.

- Det var inte vackert gjort, sa han. Här får du 15 öre och så lämnar du genast pengarna till prästen.

Det var inte utan att jag skämdes den gången, även om jag i mitt stilla sinne tyckte att 35 öre borde ha räckt.

Månadslön 5 kr. att börja med

- Nå, lästiden tog ju slut och då blev det fråga om att jag skulle stanna kvar på herrgården. Det hade jag ingenting alls emot, ty jag trivdes bra och där fanns mycket att lära. Nu blev det givetvis fråga om hur stor lön jag skulle få.

- Om flickan får litet gammelskor och gammelkläder får det väl räcka till att börja med, sade min far, men då sade jag stopp. Den lönen ville jag inte ha – fick jag bara pengar, så nog skulle jag klara sko- och klädfrågan själv. Så blev det alltså bestämt att jag skulle få 5 kr i månaden det första året. Sedan blev ju lönen större förstås.

Dans när malningsfolket kom

När fru Rönqvist-Nilsson kom till Bodträskfors, ägdes egendomen av ett bolag, men den inköptes en tid därefter av förvaltare Rutberg, som nu blev storgodsägare. Sågverksrörelsen var på upphällningen men kvarnen drevs för fullt.

- Man kom körande ända från Jokkmokk för att mala sin säd i kvarnen här, berättar hon. Forkarlarna stannade i regel tre dagar och då blev det ofta dans och roligheter. Men man drog sig ju förstås ibland för att gå ned till kvarnen för att dansa, ty då man kom därifrån var man vit av mjöldamm.

- I Bodträskfors fann också en affär, som ägdes av Rutberg och dit kom man från byarna uppöver Bodträskån för att handla mjöl, kaffe. Amerikanskt fläsk och andra nödvändiga matvaror. Något flärdfullt fanns just inte att köpa där.

Stort hushåll på herrgården

Det var ett stort hushåll förvaltare Rutberg hade. Där fann två döttrar, en son, fosterdotter, husmamsell, kassören - Gunnar Lindgren hette han förresten – två skrivare, affärsföreståndare, en pensionerad tjänsteman, trädgårdsmästare m fl. Allesammans skulle de ha bostad och mat. För att klara allt detta behövdes det givetvis tjänstefolk. Kokerska, två pigor, ladugårdspiga, kogubbe och kogumma, hästkötare och – unikt nog den tiden – kontrollassistent.

Jag minns än i denna dag att där fanns 21 kor, 35 grisar, ett par tjurar, två åkhästar, fyra arbetshästar, en hingst, ungdjur samt får och höns. Till ladugården och stallen fanns vattenledning liksom till trädgården och växthuset.

- I trädgården odlades alla de grönsaker man kunde tänka sig. Tomater var förstås okända här uppe på den tiden. I drivhuset mognade vindruvorna men på äppelträden kom aldrig någon ätbar frukt. Växthuset var beläget ungefär där Jonssons affär ligger nu.

Gäster med "Turist"

Förvaltare Rutberg och hans fru var mycket gästfria av

sig och var alltid glada då det kom främmande. Vintertid var det kyrkoherden, doktoren och Lagerqvist på Åminne som var de vanliga gästerna, men sommartid var det livligare. Då kom det gäster från Luleå och ända från Stockholm med ångaren "Turist". Dignande bord dukades och förvaltare Rutberg sken som en sol.

Apropå stockholmsfrämmande så har fru Rönqvist Nilsson en lustig episod att berätta. Det var tre unga Stockholmsdamer som gästade Bodträskfors ett par tre veckor. En av den var fö en känd skådespelerska. En vacker dag fick jag se dem ligga i parken solande sig helt nakna, endast iklädda rabarberblad på s.k. strategiska ställen. Det tyckte man ju var något förskräckligt, att damer kunde bära sig åt så och jag kunde inte låta bli att säga det till fru Rutberg.

- Dom bär sig ju åt som as, sade jag.

- Nånå, svarade fru Rutberg, Klara skall komma ihåg att dom är fina stockholmsdamer och har andra seder än oss.

- Jag kunde ändå inte låta bli att tycka att dom bar sig förskräckligt åt!

Fru Rönqvist-Nilsson hade hunnit lämna herrgården i Bodträskfors, då fru Svea Engström kom i tjänst där. Förvaltare Rutberg fanns kvar de tre första åren och efter honom kom svärsonen forstmästare Gustaf von Sydow.

Lusthuset borta

- När jag kom dit, fanns ännu affären kvar. Den förestods då av Hugo Sandberg, vilken sedermera blev egen företagare. Från inbyarna kom man åkande med häst för att göra uppköp av livsförnödenheterna. Jag minns också att på höstarna kom stora varupartier upp med ångbåten och då fanns det tillräckligt för att hålla affären i gång till dess älven frös till, så att man kunde köra varor från Gullträsk. Vanligtvis handlade man "på räkning" och då gjordes s.k. sluträkning någon gång om året.

- Det var ännu livligt på herrgården den tiden. Ofta var det främmande, som kom åkande, och ännu denna dag kan jag höra bjällerklängen. Roligt tyckte man det var med främmandet, ty då vankades det alltid god mat. På höstarna var det alltid livligt på herrgården, ty då jagades det på de vida markerna.

- Ungefär där lärarbostaden nu står fanns det gammalt tillbaka ett lusthus, Tempelbacken kallat, berättar fru Engström. Där höll man till i kulörta lyktors sken på sena sommarkvällarna och det såg verkligen festligt ut.

Också fru Engström har enbart goda minnen från livet på herrgården i Bodträskfors. Arbeta fick hon men trivdes gjorde hon trots detta. Det måste bestämt ha varit en helt annan anda i förhållandet mellan husbondfolk och tjänstefolk i gamla tider än nu.

Vic.

Norbottens-Kuriren den 9 september 1961

Utdrag ur Svenska Turistföreningens tidskrift av år 1917

VIII. Inom Sverige gällande allmänna ordningsföreskrifter för velocipedåkning och Automobiltrafik

Den som färdas å velociped och motorcykel, åligger:
att vara försedd med å velociped fäste lätt åtkomlig ringklocka (för motorcykel signalhorn med gäll ton) samt efter mörkrets inbrott med tänt ljus i lyckta, så anbragt, att skenet är för mötande på avstånd;

att vid väg- och gatukorsningar, färd mellan gård och gata och eljest där fara för sammanstötningar kan uppstå, färdas sakta under avgivande av signal samt att vika åt sidan för gående och för övrigt icke fara överdådigt fram;

att vid möte med åkdon och ryttare hålla åt vänster, färdas sakta fram samt stiga av velocipeden, då ridande eller körande giva tecken därtill, häst eller annan dragare visa sig orolig samt det eljest kan vara av behovet påkallat för undvikande av olyckshändelse;

att icke färdas förbi åkande eller ridande utan att därförut hava genom signal gjort de åkande eller ridande uppmärksam på förbifarande samt att under förbifarten färdas sakta förbi till höger och då ej avgiva signal;

att vid färd förbi häst eller nötkreatur, som leds, hålls åt sida. Där föraren går, om möjligt på ett avstånd av 3 meter från djuret;

att vid färd förbi förspänt åkdon, vars dragare lämnats utan tillsyn alltid stiga av velocipeden;

att vid möte med annan velocipedåkande hålla åt vänster;

att aldrig vid färd släppa styrstangen med båda händerna;

att icke onödigtvis eller för övning åka annat än rakt framåt, samt att högst två velocipeder åka i bredd och icke fler än en person på cykel, afsedd för endast en person.

Därjämte är det förbjudet att utan K. Befallningshavandes särskilda tillstånd anordnas tävlingsåkning å allmän väg (vite 50 kr).

Utom dessa allmänna föreskrifter gäller å vissa platser nummerförordning, å andra speciella föreskrifter, varom kännedom bör inhämtas vid ankomst till vederbörande ort.

Inom Sverige gällande bestämmelser för automobilstrafik innefattas uti dels en Lag angående ansvarighet för skada till följd av automobilstrafik d. 30 juni 1916. Rekvireras genom varje bokhandel i riket, dels en K. Förordning om automobilstrafik d. 30 juni 1916. Rekvireras genom varje bokhandel i riket.

Bestämmelser ang. automobilstrafik inom Stockholm återfinnas i Överståthållareämbetets kungörelse d. 30 juni och 30 dec. 1916. Erhålles hos Aktiebolaget Nordiska Bokhandeln, Drottninggatan 7, Stockholm.

Avskrift 24 maj 2009

Kjell Thingvall Småstugevägen 77, 416 76 Göteborg
kgthll@algonet.se

Åminnes kungliga mönsterjordbruk

Sommaren 1858 företar dåvarande kronprinsen, sedermera kungen Carl XV, en resa i Norrbotten, från Luleå till Boden med båt. Från Boden till Bredåker med hästskjuts, följt av med båt eller häst, stundom till fots genom ödemarkerna. Det hela resulterade bland annat i tillkomsten av ett mönsterjordbruk för att hugfästa minnet av Norrbottensresan och samtidigt befrämja jordbruket i den avlägsna landsändan. Men tanken var också, att när prins och hovherrar hade det tråkigt i Stockholm, så kunde de fara upp till mönsterfarmen vid Luleälvens södra sida i höjd med Harads.

Bolaget Åminne gård, bildades och drevs under 10 - 11 år utan utdelning. Bland aktieägarna märktes bl.a. kejsar Napoleon III, drottning Viktoria av Storbritannien med gemål, kungen av Preussen samt en rad

andra beryktade personer. Regelbunden bolagsstämma hölls varje år på slottet i Stockholm med festlig måltid och utsökt underhållning. Enligt Carl XV:s eget vittnesmål bland de gladaste tilldragelserna i hans liv.

Sista bolagsstämman hölls 1869. Då skänktes Åminne egendom till Norrbottens Läns Hushållningssällskap. Det celebra kungliga bolaget hade då offrat minst 70 000 dåtida kronor på det unika företaget. År 1914 såldes Åminne av Hushållningssällskapet i länet. Köpesumman man fick in för anläggningen ställdes till förfogande för Grans lantmannaskola i Öjebyn Piteå lfs, som först köpts in av sällskapet till skolegendom.

Ur Åminnes historia, av Ruben Nordström i "Överluleå socken och dess utveckling".

Harald Rupert Modén f.1906-03-01 Storgatan 61 Luleå stad (BD) d.1982-03-17 Kristinagatan 21 B Västerås (U) Folkskollärare Karlsborgsverken, N-ka Kungsör och Västerås (uä.1936-08-13	2	Nils Haqvin Modén f.1872-06-18 Flo Långsele (Y) d. 1:e postbetjänt Luleå stad (BD) —g.1898-03-25	4	Nils Larsson Modén f.1846-09-22 Hocksjön, Ramsele (Y) d. Torpare, arbetare Flo, Långsele (Y) —g.1872-04-04	8	Lars Ersson Modén f.1800-06-05 d.1890-12-10 Forse bruk, Långsele (Y) —g.1844-04-08 Catharina Jonsdotter f.1818-10-28 Hocksjön:2, Ramsele (Y) d.1910-12-26 Forse bruk, Långsele (Y)	16
			5	Barbru Lisa Flo f.1852-02-13 Österflo, Långsele (Y) d. Torparhustru Flo, Långsele (Y)	9	Hans Andersson Flo f.1826-12-23 Graninge bruk, Graninge (Y) d.1871-10-15 Flo, Långsele (Y) —g.1852-12-10 Barbru Cajsa Pålsdotter f.1827-12-02 Österflo:1, Långsele (Y) d.1914-12-10 Flo, Långsele (Y)	18
Lars-Göran Enström f.1936-08-13 Boden Överluleå (BD) d.2001-08-31	1	Anna Lisa Genborg f.1871-09-26 Hjälta Långsele (Y) d. Luleå stad (BD)		Hans Erik Genborg f.1841-03-19 Hjälta, Långsele (Y) d. Torpare Hjälta, Långsele (Y) —g.1868-05-15 Cajsa Lisa Floman f.1841-12-30 Vest Nyland, Multrä (Y) d. Torparhustru Hjälta, Långsele (Y)	10	Anders Genborg f.1797-05-03 Edsele (Y) d.1871-07-30 Hjälta, Långsele (Y) —g.1819-10-03 Catharina Olofsdotter f.1800-06-11 Hjälta, Långsele (Y) d.1870-10-10 Hjälta, Långsele (Y)	20
			6	Isaac Enström f.1839-04-11 Bondersbyn:3, Nederkalix (BD) d. Bonde Bondersbyn:1, Nederkalix (B) —g.1863-05-17 Lowisa Söderholm f.1839-02-03 Övermorjärv, Nederkalix (BD) d.1908-03-25 Bondersbyn:1, Nederkalix (BD) Bondhustru Bondersbyn:1, Nederkal	12	Jöns Jönsson Enström f.1807-04-16 Bondersbyn:3, Nederkalix (d.1869-12-29 Bondersbyn:3, Nederkalix (—g.1834-11-29 Lisa Stina Johansdotter-Berg f.1811-04-06 Näsbyn:14, Nederkalix (BD) d.1888-09-23 Bondersbyn:3, Nederkalix (	24
Anna Lisa Enström f.1906-08-04 Båtskärsnäs Nederkalix (BD) d.1993-06-30 Vintervägen 119 194 60 Upplands Väsby Poststationsföreståndar Upplands Väsby (B) uä.1936-08-13	3	Robert Enström f.1872-05-31 Bondersbyn Nederkalix (BD) d. Bokhållare, kamrer Båtskärsnäs, Karlsborg Nederkalix (BD) —g.1905-12-20 Anna Charlotta Lindeberg f.1882-01-31 Byn Skön (Y) d.1932-06-27 Karlsborg Nederkalix (BD) Båtskärsnäs, Karlsborg Nederkalix (BD)		Erik Magnus Lindeberg f.1844-08-26 Tunaby, Skön (Y) d.1891-01-22 Byn, Skön (Y) Slaktare, bonde Byn, Skön (Y) —g.1870-05-01 Petronella Elinor Wikholm f.1851-04-29 Norrmalm, Sundsvall Sf (Y) d. Byn, Skön (Y)	13	Johannes Jönsson Söderholm f.1795-05-11 Övermorjärv:6, Nederkalix d.1865-03-27 Övermorjärv, Nederkalix (—g.1823-09-21 Anna Lena Andersdotter f.1799-03-02 Sören, Nederkalix (BD) d.1878-03-22 Övermorjärv, Nederkalix (	26
			7		14	Edvard Wilhelm Lindeberg f.1823-10-30 Stockholm Ss (AB) d.1875-10-11 Tunaby, Skön (Y) —g.1844-12-29 Catarina Brita Kilander f.1825-08-18 Mellansäter, Indal (Y) d.1885-12-22 Tunaby, Skön (Y)	28
					15	Pehr Wikholm f.1823-10-28 Hallen, Berg (Z) d.1875-02-19 Byn, Skön (Y) —g.1846 Catharina Löf f.1815-09-30 Myssjö (Z) d.1890-03-16 Byn, Skön (Y)	30

Nya medlemmar

Vi hälsar följande nya medlemmar välkomna i föreningen

medl.nr.

Arne Yttling	Drevstigen 16	974 55 Luleå	0920 - 616 18	792
Berta Yttling	Färgaregatan 1, 7:4	961 35 Boden	0921 - 154 95	793
Bengt Norberg	Ritarvägen 14	961 39 Boden	0921 - 188 75	794
Ingrid Norberg	Ritarvägen 14	961 39 Boden	0921 - 188 75	795
Anna-Gretha Rutqvist	S. Kungsgatan 6	972 35 Luleå	0920 - 886 50	796
Margareta Eliasson	Unbyn 232	961 93 Boden	0921 - 48 00 45	797
samt "nygamla" medlemmen				
Annika Sandström	Åskogen 15	961 91 Boden	070 - 225 85 12	482

Adressändringar

Valdemar Gustafsson	Kyrkgatan 35, 4:8	961 35 Boden	0921 - 144 51	59
Gösta Sundqvist	Strandplan 5, 3:20	961 34 Boden	0921 - 126 88	314
Birger Englund	Kommendörsgatan 26	961 31 Boden	073 - 053 35 53	331
Elisabet Larsson	Margaretagatan 2, 7 tr	961 35 Boden	0921 - 527 13	501
Eivor Mölleskog	Garvaregatan 2 B	961 35 Boden	0921 - 122 02	578

BÖFF

gratulerar dessa medlemmar
som fyllt jämna år under det
tredje kvartalet år 2009

Barbro Johansson	Boden
Bo Lindgren	Boden
Ebbe Lundström	Boden
Eivor Nordqvist	Luleå
Eva Preutz	Boden
Eva Torneus	Gammelstad
Fritz Larsson	Saltsjöbaden
Gun-Marie Åkerström	Kalix
Margareta Eliasson	Boden
Margareta Hedman	Boden
Sune Lindqvist	Boden
Vera Elming	Boden

God Jul och Gott Nytt år
önskar redaktören och styrelsen

TACK

Ett varmt tack från BÖFF:s styrelse för alla de
gåvor och bidrag vi fått:

Anita Sjöqvist	Boden
Björn Forslund	Stockholm
Björn Fredriksson	Boden
Carina Schylander	Boden
Jan Karlsson	Boden

samt till de som gett bidrag i Internet/mikrokort-
sparbössan.

Begränsad eftersändning
Vid definitiv eftersändning
retur med den nya adressen till:

B Föreningsbrev

Boden Överluleå
ForskarFörening
Boden-ANAN
Idrottsgatan 2 D
961 64 Boden

„Relationer skapas inte på en dag„

23 år i Norrbotten, 13 år i Boden.
Vi engagerar oss i samhället och
näringslivet. Söker Ni en pålitlig
och uthållig leverantör med höga
serviceambitioner. Kontakta oss.

KONTEX

0921-551 70
www.kontex.se